

ДО ПРОБЛЕМИ ОНОВЛЕННЯ ПОНЯТТЄВОГО АПАРАТУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

Дічек Наталія Петрівна
Інститут педагогіки НАПН України
Київ, Україна

У сучасних умовах інформаційної глобалізації розвиток української освіти як галузі суспільної науки супроводжується істотними зрушеннями, зокрема й в її поняттєво-термінологічному апараті, що спричинює потребу в обґрунтуванні й формулюванні нових визначень, уточненні вже усталених понять для уникнення термінологічних розбіжностей. Оскільки наукові поняття і терміни є одиницями опису та аналізу будь-якого наукового феномену, зокрема й сфери освіти, узгодження таких одиниць із загальноживаними у світовому співтоваристві науковими категоріями і поняттями стає необхідною умовою функціонування української науки у світовому науковому просторі.

Нині у міжнародному науковому спілкуванні англійська мова набула своєрідного статусу *porto franko*. Переважна більшість наукових текстів публікується саме цією мовою, тому маємо підстави орієнтуватися на англомовні визначення і поняттєвий апарат, якими послуговуються авторитетні зарубіжні дослідники, не залежно від національної чи державної приналежності. Слід зауважити наявну полісемантичність багатьох англомовних понять, що породжує проблему їх інтерпретації, або «семантичний лабіринт». Доречно навести думку українського вченого І.Іванюк про те, що сьогодні, внаслідок «спокус дифузного постмодернізму, який санкціонує нерозбірливість і навіть термінологічний безлад» [3, с.13-14], нагальною необхідністю є здійснення термінологічного аналізу. До того ж, ознайомлення з ним слугує не стільки уніфікації вживання, скільки орієнтації дослідників у сучасному науковому дискурсі, а «орієнтації потребує той, хто сам має визначати напрям і мету свого руху, той, чия цілераціональна

активність є наслідком власного цілепокладання. Отже, орієнтації потребує той, хто діє» [Цит. за 4, с.50].

Також беремо до уваги, що формування теоретико-термінологічного інструментарію будь-якої науки є тривалим і складним та водночас постійним процесом. У цьому обмеженому за обсягом дописі звернемося до обґрунтування можливих змін у вживанні лише таких ключових понять як «освіта», «історія освіти», «педагогіка», «філософія освіти».

Аналіз текстів доводить, що в англomовному світовому науковому співтоваристві словосполучення «історія освіти» (the history of education) вживається для позначення гуманітарної наукової галузі, яка всебічно досліджує питання становлення і розвитку освіти як багатоаспектного суспільного інституту у різних вимірах, співвідношеннях і взаємозв'язках з метою виявлення закономірностей, тенденцій розвитку освіти й освітніх інституцій, та прогнозування подальших трансформацій тощо [5;7;8; 9]. В українській науковій традиції таку галузь в науці про освіту зазвичай означають як «історія педагогіки» [1;2].

Порівняння тлумачення термінів «освіта» і «педагогіка» в англomовній та україномовній науці засвідчує, що в англomовній літературі перший вживається у найширшому значенні, є багатозначним, натомість другий термін зустрічається значно рідше й має вузький зміст й функціональне тлумачення. У зарубіжному середовищі досі точаться дискусії: педагогіка це – мистецтво, чи наука, чи прикладна наука? [10].

Наголосимо, що оскільки англomовний науковий простір базується на світоглядному плюралізмі думок і методологічних підходів, то й немає загальноприйнятих, єдино визначених дефініцій [11], тому наведемо кілька варіантів визначень з англomовних енциклопедично-довідкових видань, як певних поняттєво-термінологічних маркерів.

Так, в англomовній літературі термін «освіта» (education) означає «всеохоплюючий процес, спрямований на розвиток можливостей і поведінки людини, передачу комбінації знань, умінь та цінностей, необхідних для її

життєдіяльності» або як «всеохоплюючий процес, мета якого – сприяння особі в її становленні як повноправного члена суспільства» (Encyclopedia Britannica [5]). Фактично поняття «освіта» включає й поняття «педагогіка» (pedagogy), яку найчастіше визначають як «мистецтво або наука навчати дітей», як галузь, що «вивчає методи навчання, включно з цілями освіти й способами їх досягнення, теорію навчання, учіння, тому тісно пов'язана з психологією освіти (educational psychology), а також частково – з філософією освіти (philosophy of education), яка розглядає цілі й цінності освіти у філософській перспективі» [12]. Можна казати про спорідненість понять «педагогіка» і «дидактика».

Під впливом орієнтації української науки на тренди світового наукового й освітнього простору доцільно гармонізувати українську наукову термінологію із зарубіжними зразками. Одним з наслідків такої гармонізації є поширення тлумачення в сучасній українській науковій літературі терміну «освіта» як, полісемантичного, всеохоплюючого (total), тобто багатозначнішого, ніж термін «педагогіка». Відповідно до цього, назва наукової галузі «історія педагогіки» нині поступово замінюється семантично ширшим поняттям «історія освіти». В англійській літературі цю галузь характеризують як «вивчення минулого розвитку освітніх систем, освітніх теорій й освітніх інституцій у рамках загальної історії у контексті соціальних, економічних, політичних, технологічних, наукових та культурних змін [13].

Список літератури

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге. Рівне. 2011.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; голов. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008.
3. Іванюк І. Освітня політика. Навчальний посібник. Київ.2006.
4. Култаєва М. Провокативна філософія освіти: fata morgana універсалізму та спокуси сингулярності (К. П. Лісман, Р. Д. Прехт і А. Реквітц). Філософія освіти. 2018. № 2 (23). 32-69.
5. Encyclopedia Britannica <https://www.britannica.com/science/pedagogy>

6. Saviani, D. Pedagogy: the space for education at the university. Retrieved from : http://www.scielo.br/pdf/cp/v37n130/en_06.pdf;
7. Schugurensky, D., & Aguirre, N. (2002). History of education: Selected moments of the 20th century. Retrieved from The Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto: http://fcis.oise.utoronto.ca/~daniel_sc/assignment1/1919pea.html;
8. Solution Tree. (2017). History of PLC. Retrieved from AllthingsPLC: <http://www.allthingsplc.info/about/history-of-plc>;
9. Oxford Handbook of the History of education (2019)
10. <https://lepole.education/en/pedagogical-culture/27-history-of-pedagogy.html?showall=1>)
11. file:///C:/Users/ET2221I/Downloads/CurriculumanditsMessageSystems.EditorsIntroduction.DominicWyseetal.pdf)
12. <https://www.sutori.com/story/the-history-of-educational-pedagogy--RzACCBgYGbs2Hnnx7oQR7dzd>)
13. <https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Pedagogy>;
<https://www.kenyaplex.com/questions/46050-define-history-of-education.aspx>